

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

UZNESENIE

Ústavného súdu Slovenskej republiky

III. ÚS 404/2021-16

Ústavný súd Slovenskej republiky v senáte zloženom z predsedu senátu Roberta Šorla a sudcov Petra Straku a Martina Vernarského (sudca spravodajca) v konaní podľa čl. 127 Ústavy Slovenskej republiky o ústavnej sťažnosti sťažovateľky [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], t. č. Ústav na výkon väzby [REDAKOVANÉ], [REDAKOVANÉ], zastúpenej JUDr. Martinom Polákom, advokátom, Poštová 14, Košice, proti uzneseniu Krajského súdu v Košiciach č. k. 4Tos/33/2021-913 z 24. marca 2021 takto

r o z h o d o l :

Ústavnú sťažnosť **o d m i e t a .**

O d ô v o d n e n i e :

I.

Ústavná sťažnosť sťažovateľky a skutkový stav veci

1. Sťažovateľka sa ústavnou sťažnosťou doručenou ústavnému súdu 10. mája 2021 domáha vyslovenia porušenia svojho základného práva na súdnu a inú právnu ochranu podľa čl. 47 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), podľa čl. 50 ods. 4 ústavy a svojho práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) uznesením všeobecného súdu označeným v záhlaví tohto uznesenia. Sťažovateľka navrhuje napadnuté uznesenie zrušiť a vec vrátiť súdu na ďalšie konanie. Zároveň žiada priznať jej náhradu trov konania o ústavnej sťažnosti.

2. Z ústavnej sťažnosti, napadnutého uznesenia a ďalších príloh ústavnej sťažnosti vyplýva nasledovný stav veci:

3. Uznesením vyšetrovateľa Krajského riaditeľstva Policajného zboru v Košiciach, odboru kriminálnej polície, 1. oddelenia vyšetrovania (ďalej len „vyšetrovateľ“) ČVS: KRP-89/1-VYS-KE-2019 z 29. júla 2019 bolo sťažovateľke vznesené obvinenie pre obzvlášť závažný zločin vraždy podľa ustanovenia § 145 ods. 1 a 2 písm. c) Trestného zákona.

4. Uznesením vyšetrovateľa z 22. augusta 2019 bol pribratý znalec JUDr. MUDr. Ján Uhrin (odbor zdravotníctvo a farmácia, odvetvie psychiatria) na vyšetrenie duševného stavu sťažovateľky.

5. Uznesením vyšetrovateľa z 8. októbra 2019 bol pribratý znalec PhDr. Ľudovít Beleš (odbor psychológia) na posúdenie a zodpovedanie otázok podľa výrokovvej časti uznesenia.

6. Prokurátor Krajskej prokuratúry v Košiciach (ďalej len „prokurátor“) podal 22. januára 2020 na sťažovateľku na Okresnom súde Košice II (ďalej len „okresný súd“) obžalobu.

7. Okresný súd uznesením č. k. 6Tk/1/2020-759 zo 17. augusta 2020 pribral podľa § 142 ods. 1 Trestného poriadku znalkyňu MUDr. Silviu Žofčákovú (odbor zdravotníctvo a farmácia, odvetvie psychiatria) na účel podania znaleckého posudku, ktorým má znalkyňa zodpovedať okruh otázok vymedzený výrokovou časťou uznesenia. Proti predmetnému uzneseniu okresného súdu podal prokurátor sťažnosť, pričom dôvodil, že postup súdu je v súčasnom štádiu konania neopodstatnený, a teda nezákonný. Krajský súd v Košiciach (ďalej len „krajský súd“) uznesením č. k. 8Tos/90/2020-817 z 29. septembra 2020 sťažnosť prokurátora podľa § 193 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku zamietol.

8. Podľa záveru znaleckého posudku č. 61/2020 z 10. decembra 2020 vypracovaného MUDr. Silviou Žofčákovou na otázky položené v uznesení okresného súdu č. k. 6Tk/1/2020-759 zo 17. augusta 2020 nie je možné odpovedať, pretože sťažovateľka sa odmietla podrobiť psychiatrickému znaleckému vyšetreniu.

9. Okresný súd uznesením č. k. 6Tk/1/2020 z 20. januára 2021 (ďalej len „uznesenie okresného súdu“) podľa § 148 ods. 3 Trestného poriadku nariadil pozorovanie sťažovateľky – obžalovanej v Nemocnici pre obvinených a odsúdených Trenčín (ďalej aj „nemocnica“) na účely vyšetrenia jej duševného stavu. Podľa § 142 ods. 1 Trestného poriadku zároveň pribral znalca z odboru zdravotníctva a farmácie, odvetvia psychiatrie – MUDr. Svetozára Drobu a znalkyňu z odboru psychológie, odvetvia klinická psychológie dospelých – Mgr. Dianu Dočolomanskú, pričom uložil znalcom zodpovedať otázky vymedzené vo výrokovvej časti uznesenia. V odôvodnení okrem iného konštatoval:

„Znalci z odvetvia psychiatrie a psychológie pribratí v štádiu prípravného konania (JUDr. MUDr. Ján Uhrin a PhDr. Ľudovít Beleš) z objektívnych dôvodov nemôžu vykonávať svoju znaleckú činnosť, a preto pred súdom nemôžu prezentovať závery svojich posudkov. V dôsledku neudeleného súhlasu obžalovanej nie sú splnené zákonné podmienky na čítanie ich znaleckých posudkov. Novopribratá znalkyňa MUDr. Silvia Žofčáková nemohla zodpovedať na otázky súvisiace s vyšetrením duševného stavu obžalovanej pre jej nechotu spolupracovať pri vyšetrení. Keďže nebolo možné zrealizovať vyšetrenie jej duševného stavu potrebné ku kompletnému vyhotoveniu znaleckého posudku, táto znalkyňa odporučila pozorovanie obžalovanej v zdravotníckom ústave. Rovnaký postup navrhoval aj prokurátor.

Na objasnenie skutočnosti dôležitých pre trestné konanie sú potrebné odborné znalosti, ktorým i disponujú iba odborníci z odboru psychiatrie a psychológie. Výsledky vyšetrenia duševného stavu obžalovanej sú nevyhnutné pre rozhodnutie súdu, ktorý musí mať nepochybné vyriešenie otázky jej príčetnosti. V prípade, ak sa vykonanými dôkazmi preukáže zavinenie obžalovanej, je potrebné zohľadniť otázku možnosti ovplyvnenia a motivácie jej konania, ako aj posúdenia možnosti jej resocializácie.“

10. Proti uzneseniu okresného súdu podala sťažovateľka sťažnosť, dôvodiac, že postup okresného súdu v zmysle jeho uznesenia z 20. januára 2021 nie je zákonný, súladný s Trestným poriadkom, dohovorom a zásadným spôsobom popiera zákaz sebaobviňovania (zásadu „*nemo tenetur se ipsum accusare*“).

11. Krajský súd uznesením č. k. 4Tos/33/2021-913 z 24. marca 2021 (ďalej len „uznesenie krajského súdu“) sťažnosť sťažovateľky proti uzneseniu okresného súdu podľa § 193 ods. 1 písm. c) Trestného poriadku zamietol. V odôvodnení okrem iného uviedol:

„Zásada zákazu sebaobviňovania je bezpochyby daná, avšak popri povinnosti štátu objasňovať trestné činy. Podstatou pozorovania v zdravotníckom ústave je vyšetrenie skúmanej osoby realizované znalcom, ktorý nie je orgánom činným v trestnom konaní, pričom ide o postup, ako to správne uviedol prokurátor, riadený metodikou danou pre konkrétny typ znaleckej činnosti. Nejde teda o úkon v zmysle Trestného poriadku a nemožno ho zamieňať s výsluchom obvineného, resp. obžalovaného a teda ani spájať s na to sa vzťahujúcim právom obvineného odprieť vypovedať podľa § 121 ods. 2 Tr. por. Nemožno teda posudzovanie duševného stavu prostredníctvom pozorovania v zdravotníckom ústave stotožňovať s nútením obvinenej osoby, aby poskytovala dôkazy o svojej trestnej činnosti a teda takýto procesný postup nemožno vyhodnocovať ako postup, ktorý je v rozpore so zákazom sebaobviňovania.

V opačnom prípade by za nezákonný postup museli byť považované aj všetky ďalšie zákonné procesné úkony, ako je odňatie veci (v prípade, že osoba na výzvu dobrovoľne nevydá vec, k čomu ju nemožno nútiť a ani ju za to sankcionovať), domová prehliadka, či prehliadka tela a obdobné úkony, prostredníctvom ktorých si štát plní svoju povinnosť objasňovať trestné činy a zhromažďovať dôkazy a to bez toho, aby nútil podozrivé osoby dobrovoľne poskytovať dôkazy o svojej trestnej činnosti.

... predmetom pozorovania v zdravotníckom ústave je práve skúmanie jej duševného stavu, za účelom vyhodnotenia príčetnosti, ako základnej a nevyhnutnej podmienky trestnej zodpovednosti, ktorá je zároveň okolnosťou vylučujúcou trestnú zodpovednosť a nie samousvedčovanie sa z trestnej činnosti.

Za okolností daných v predmetnej trestnej veci považuje krajský súd za splnenú zákonnú podmienku aj skutočnosť, že na vyšetrenie duševného stavu celkom zjavne nepostačovalo ambulantné vyšetrenie, ktoré chcela znalkyňa riadne zrealizovať, k čomu však nedošlo z dôvodu nespôlupráce obžalovanej a teda závery takéhoto vyšetrenia logicky nemohli postačovať.

... pozorovanie obžalovanej v Nemocnici pre obvinených a odsúdených v Trenčíne nemožno považovať ani za žiadny neprimeraný zásah do jej osobnej slobody, keďže obžalovaná je trestne stíhaná väzobne s tým, že primeranosť, zdržanlivosť a proporcionalita jej väzobného stíhania, vrátane dĺžky trvania väzby bola opakovane posudzovaná, naposledy uznesením Krajského súdu v Košiciach sp. zn. 8Tos/22/2021 zo dňa 4. marca 2021.“

II. Argumentácia sťažovateľky

12. Proti napadnutému uzneseniu krajského súdu podala sťažovateľka túto ústavnú sťažnosť, v ktorej argumentuje:

a) Jedným zo základných práv obvineného, ktoré je inkorporované v pojme práva na obhajobu v širšom slova zmysle, je aj zásada *nemo tenetur se ipsum accusare* (nikto nesmie byť nútený k sebaobviňovaniu). Obžalovaný má právo odmietnuť akýmkoľvek aktívnym spôsobom prispievať svojou aktívnou činnosťou k sebausvedčeniu a tomuto právu zodpovedá aj slobodné rozhodnutie o tom, či sa obžalovaný podieľa na dokazovaní – v tomto konkrétnom prípade na vyšetrení znalcom v rámci znaleckého dokazovania.

b) Odmietnutie spolupráce so znalcom nie je dôvodom na postup podľa § 148 ods. 3 Trestného poriadku a popiera právo na obhajobu. Nariadenie pozorovania v zdravotníckom ústave, resp. v nemocnici pre obvinených alebo odsúdených, nikdy nie je a nemôže byť následkom odmietnutia ambulantného vyšetrenia znalcom, keď znalec konštatuje, že nemožno splniť zadanie podľa uznesenia o pribratí znalca, keďže obžalovaný nespolupracuje. Znalec nie je oprávnený ani navrhovať postup spočívajúci v aplikácii § 148 ods. 3 Trestného poriadku. Znalec nie je subjektom trestného konania a nemá ani právo navrhovať procesné postupy. Okresný súd považoval znaleckým posudkom č. 61/2020 znalkyne MUDr. Silvie Žofčákovej za preukázané, že sťažovateľka sa odmietla podrobiť vyšetreniu znalcom, čím realizovala svoje právo na obhajobu spôsobom, akým uznala za vhodné. V tomto smere neostáva súdu nič iné, než takýto postoj akceptovať. Neexistuje zákonný postup, ktorým by bolo možné dosiahnuť relevantným spôsobom ochotu sťažovateľky ako obžalovanej na absolvovanie vyšetrenia, bez ktorého nie je možné vypracovanie znaleckého posudku.

c) Podľa judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva je právo nevypovedať podstatou práva na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 6 dohovoru. Jeho zmyslom a účelom je najmä ochrana obžalovaného pred protiprávnym donútením zo strany orgánov. Obsahom práva nevypovedať vo svoj neprospech je aj to, že obžaloba má viesť svoje dokazovanie v trestnej veci tak, že nepoužije dôkazy, ktoré boli získané od obžalovaného proti jeho vôli donútením alebo pod nátlakom.

d) Aplikovaný zužujúci výklad krajského súdu v napadnutom uznesení, keď krajský súd v podstate rozlišuje medzi úkonom trestného konania a metodikou skúmania, neobstojí. Tento výklad je nesprávny v dvoch smeroch, a to z dôvodu, že ani postup, ktorý sám osebe nie je úkonom trestného konania, nemôže byť v rozpore so zákonom, a tiež preto, že pozorovanie v znaleckom ústave je podkladom pre vypracovanie znaleckého posudku, ktorý bude ako dôkaz vykonaný na hlavnom pojednávaní.

e) Dôkaz získaný na podklade nezákonne nariadeného pozorovania nemôže byť zákonným a ako taký trpí takou vadou jeho použiteľnosti v procesnom slova zmysle, že ho nemožno konvalidovať.

f) V prípade, keď procesný predpis – Trestný poriadok neumožňuje prelomenie nosnej idey právneho štátu (zásada *nemo tenetur se ipsum accusare*), je akýkoľvek postup orgánov činných v trestnom konaní v rozpore s uvedenou zásadou bezvýhradne nezákonný. Neobstojí ani porovnanie s inými invazívnymi inštitútmi trestného procesu, na ktoré poukázal krajský súd (odňatie veci, domová prehliadka a ďalšie).

g) Uznesenie krajského súdu nepredstavovalo účinnú nápravu vo vzťahu k uzneseniu okresného súdu, krajský súd svojím rozhodnutím o sťažnosti, založeným na ústavne a medzinárodnoprávne neakceptovateľnej argumentácii výkladu práva na obhajobu obžalovanej, nezaručil sťažovateľke ochranu jej subjektívnych práv.

III.

Predbežné prerokovanie ústavnej sťažnosti

13. Podstatou ústavnej sťažnosti je porušenie základného práva podľa čl. 47 ods. 1, čl. 50 ods. 4 ústavy a práva podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru uznesením krajského súdu, ktorým krajský súd zamietol sťažnosť sťažovateľky proti uzneseniu okresného súdu o nariadení pozorovania sťažovateľky v nemocnici na účely vyšetrenia jej duševného stavu.

14. Ústavný súd opakovane judikuje, že trestné konanie je od svojho začiatku až do konca proces, v ktorom sa v rámci vykonávania jednotlivých úkonov a realizácie garancií na ochranu práv a slobôd môžu zo strany orgánov činných v trestnom konaní a súdov naprávať aj jednotlivé pochybenia. Spravidla až po jeho skončení možno na ústavnom súde namietať pochybenia znamenajúce porušenie práv a slobôd označených v čl. 127 ods. 1 ústavy, ak tieto pochybenia neboli odstránené v priebehu samotného trestného konania. Pokiaľ by ústavný súd na túto skutočnosť neprihliadal, poprel by účel a zmysel opravných prostriedkov v trestnom konaní, ktorým je okrem iného aj náprava pochybení vo veci konajúcich orgánov verejnej moci (orgánov činných v trestnom konaní a súdov) [m. m. IV. ÚS 149/2019]. Ústavný súd tak zdôrazňuje, že ústavné súdnictvo je vybudované predovšetkým na zásade preskúmavania právoplatne skončených vecí (IV. ÚS 187/09, III. ÚS 421/2016, III. ÚS 855/2016).

15. Princíp subsidiarity zakotvený v čl. 127 ods. 1 ústavy znamená, že ústavný súd môže konať o namietanom porušení sťažovateľových práv a vecne sa zaoberať iba tými sťažnosťami, ak sa sťažovateľ nemôže v súčasnosti a nebude môcť ani v budúcnosti domáhať ochrany svojich práv pred iným súdom prostredníctvom iných právnych prostriedkov, ktoré mu zákon na ochranu jeho práv poskytuje. Zmyslom a účelom uvedeného princípu subsidiarity je to, že ochrana ústavnosti nie je a ani podľa povahy veci nemôže byť výlučne úlohou ústavného súdu, ale je úlohou všetkých orgánov verejnej moci v rámci im zverených kompetencií. Všeobecné súdy sú povinné vykladať a aplikovať príslušné zákony na konkrétny prípad v súlade s ústavou alebo kvalifikovanou medzinárodnou zmluvou podľa čl. 7 ods. 5 ústavy, sú primárne zodpovedné aj za dodržiavanie tých práv a slobôd, ktoré ústava alebo medzinárodná zmluva dotknutým fyzickým osobám zaručuje. Ústavný súd predstavuje v tejto súvislosti ultima ratio inštitucionálny mechanizmus, ktorý nasleduje až v prípade nefunkčnosti všetkých ostatných orgánov verejnej moci, ktoré sa na ochrane ústavnosti podieľajú. Opačný záver by znamenal popieranie princípu subsidiarity právomoci ústavného súdu podľa zásad uvedených v § 132 ods. 2 zákona č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) (III. ÚS 149/04, IV. ÚS 135/05). Zásada subsidiarity reflektuje okrem iného aj princíp minimalizácie zásahov ústavného súdu do právomoci všeobecných súdov, ktorých rozhodnutia sú v konaní o sťažnosti preskúmané (IV. ÚS 303/04).

16. Z ústavnej sťažnosti a jej príloh vyplýva, že trestné konanie voči sťažovateľke prebieha, trestná vec sťažovateľky je aktuálne v štádiu konania pred súdom (konanie pred súdom vedené na základe

obžaloby podanej prokurátorom 22. januára 2020). Ak by teda nariadenie pozorovania sťažovateľky v nemocnici podľa § 148 ods. 3 Trestného poriadku skutočne v okolnostiach jej veci porušovalo zákaz sebaobviňovania, a tým aj čl. 47 ods. 1, čl. 50 ods. 4 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru, ktorých porušenie sťažovateľka namieta touto ústavnou sťažnosťou, potom by dôkazy získané ako poznatky z nariadeného pozorovania sťažovateľky museli byť kvalifikované ako nezákonné, čo bráni ich použitiu v prebiehajúcom trestnom konaní (na čo sťažovateľka v ústavnej sťažnosti poukazuje, keď argumentuje: „... ak nariadenie vyšetrenia obžalovanej v zdravotníckom ústave je v rozpore s Dohovorom, Ústavou SR a konkretizáciou daných práv Trestným poriadkom... dôkaz získaný na podklade nezákonne nariadeného pozorovania nemôže byť zákonným a ako taký trpí takou vadou jeho použiteľnosti v procesnom slova zmysle, že ho nemožno konvalidovať...“). Ak by predsa takéto dôkazy použité boli, sťažovateľka má k dispozícii právne prostriedky, ktoré jej na ochranu jej základných práv a slobôd priznáva zákon [odvolanie podľa § 306 ods. 1 Trestného poriadku, dovolanie podľa § 368 ods. 1 v spojení s § 371 ods. 1 písm. g) Trestného poriadku].

17. Vzhľadom na uvedené skutočnosti ústavný súd dospel k záveru, že systém trestného konania poskytuje sťažovateľke právne prostriedky, ktorými sa môže účinne domáhať ochrany svojich označených základných práv a práv. Za týchto okolností nie je daný dôvod, aby ústavný súd vstupoval v danej fáze do prebiehajúceho trestného konania a neprípustne tak suploval právomoc všeobecných súdov, ktoré sú primárne oprávnené a povinné korigovať prípadné pochybenia a poskytnúť tak ochranu základným právam a právam sťažovateľky.

18. Na základe uvedeného ústavný súd ústavnú sťažnosť sťažovateľky už pri jej predbežnom prerokovaní odmietol ako neprípustnú podľa § 56 ods. 2 písm. d) v spojení s § 132 ods. 2 zákona o ústavnom súde.

19. Vzhľadom na odmietnutie sťažnosti ako celku neprichádzalo už do úvahy rozhodovať o ďalších návrhoch sťažovateľky vymedzených v petite sťažnosti (zrušenie uznesenia krajského súdu, priznanie náhrady trov konania).

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu ústavného súdu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 22. júla 2021

Robert Šorl
predseda senátu